

MUUSIKA HÄMARDUVATEST HETKEDEST

Helena Tulve kammerooperist

LIINA VAINIKKA-FJUK

„It Is Getting So Dark“ („Läheb nii pimedaks“). Muusika **Helena Tulve**. Tekst: katkendid **Sei Shônagoni** „Padjaraamatust“, inglise keelde tõlkinud **Ian Morris**, inglise keelest eesti keelde tõlkinud **Maarja Kangro**. Muusikaline juht ja dirigent **Paul Hillier**, lavastaja **Anu Lamp**, videokunstnik **Tarvo Hanno Varres**, kunstnik **Iir Hermeliin**. Esitajad: Eesti Filharmoonia Kammerkoori naisrühm ja kammeransambel koosseisus **Ann Öun** (flööt), **Vigo Uusmäe** (metsasarv), **Heili Eespere** (vioola), **Mati Lukk** (kontrabass), **Eda Peäske** (harf), **Madis Metsamart** (löökpillid) ja **Marrit Gerretz-Traksmann** (orel).

Esietendused Tallinna Linnateatri *Taevalaval* 16. juunil ja festivalil „Baltoscandal“ *Rakvere Teatri* väikeses saalis 17. juunil 2004.

„Padjaraamatu“ autor **Sei Shônagon** oli X ja XI sajandi vahetuse Jaapanis üks väheseid naiskirjanikke (Shônagoni sünniaasta võis olla 966). „Makura no Soshi“, täpsemalt „Märkmeid padja alt“ (inglise keeles „The Pillow Book“) köidab lugejaid ka praegu. Ilmselt sellepärast, et selles kirjeldatud tunded ja mõtted mõjuvad endiselt ehedaina. Shônagon kirjeldab päeviku vormis esitatud tekstis lühidalt ja täpselt looduse detaile, juhtumeid keisrinna õukonnas, kus ta teenis; mainib sõpradelt saadud sõnumeid. Põnev on lugeda tema nimekirju, milles ta võib näiteks lihtsalt loetleda putukaid, aga ka hoopis „asju, mis on lähedased, ehkki kauged: Paradiis. Paadi teekond. Mehe ja naise suhted“.

Shônagoni tekst on sama napp kui tähendusrikas. **Helena Tulve** leidis „Padjaraamatu“ tänu hea sõbra soovitusel ning on nüüd jaganud valikut sellest oma muusikalise tõlgenduse kaudu ka teistega.

Kammerooperi keskne tegelane on Shônagoni tekst. Laval on peamise kujunduselemendina keskelt veidi kokku murtud ekraan, justkui avatud raamat. Selle kahele küljele projitseeritakse videoinstallatsioonid: paremal on parasjagu lauldava teksti eestikeelne tõlge (lauldakse inglise keeles), vasakul väga aeglaselt kulgev mustvalge video, mis kõigub liikumatuse ja väikeste muutuste vahel. Laval ei toimu muud elavat tegevust kui esinejate musitseerimine.

See on ideaalilähedane olukord muusikale keskendumiseks, samuti muusika ja teksti suhete jälgimiseks. Tegelikult oleksin eelistanud näha üht-aegu nii inglise kui ka eestikeelset teksti, sest kogu etenduse subtiilses õhkkonnas hakkas mind segama väike ajuragin, kui mõttes ekraanilt loetavat eestikeelset teksti lauldud ingliskeelsega kokku sobitasin. Rakvere teatri väikeses *black-box*-saalis läks ooperietendus väga hea kontsentratsiooniga, sündis reaalsusest tõelisem omaette maailm, ennekoike muusikaline.

Tulve on leidlikult kasutanud koosseisu seitsmest instrumendist – tundus isegi uskumatuna, et need pillid polnud helilooja enda valik, vaid tingitud Tallinna Linnateatris Tulve tükiga samal õhtul esitatud Benjamin Britteni kam-

Helena Tulve esimeses ooperis ei näe lavalist tegevust tavapärase mõttes. Vaatevälja keskmes paikneb ekraan askeetlikus stiilis video ja teose teksti tõlkega.

Harri Rospu, foto

merooperi „Curlew River” koosseisust. Väga tulvelikult mõjusid flöödi tundlik mitmehäälnel või *glissando*’dega mäng, pekingi ooperi ja tai gongid ning müstilised kuljuse- ja taldrikuhelinad. Harf kõlas kohati nagu jaapani koto. Kontra-bass ja viola moodustasid veidi salapärase paari ja pakkusid koos oreli ja tundliku metsasarvega rikkaid kõlaspektreid.

Ka Eesti Filharmoonia Kammerkoori naisrühma kasutamine Tulve ooperis tulenes sellest, et Britteni ooperi kannavad ette sama koori mehed. Osa „Padjaraamatu” tekstist esitasid koori naislauljad soolodena ja muusika kõlas tihti-peale nagu pillitämbritega värvitud monodiline laul. Mõnes lõigus paisus lauljate partii värvikaks mitmehäälses spektri, mõnes hääbus sosinaks – mis oli omakorda dialoogis flöödi sosinaga; vahel muutus vokaalpartii hingamiseks, vahel aga kõneks. Lisaks laulmisele mängis koor veega täidetud veiniklaaside servadel ja koos eeterliku orelikõlaga oli tulemus mõjuv nii visuaalselt kui ka muusikaliselt. Lauljatele oli antud kasutada veel ka liivapaber, kellukesed, kausitäis soola. Kuulaja viidi esemete kõla kummastavasse maailma. Muusika loodud õhkkonnas sündis maailm, kus mõtetel on värv ning saab aimu, kuidas kõlab viiruki-

lõhn või pintsliga hoolikalt maalitud hieroglüüf. Tulve meisterlik muusika oli tabamatu nagu värske õhk – puhas ja rikas.

Videoinstallatsioon võttis endale tähelepanu kontsentreerija rolli. Minu silmale meeldis selle muusika juurde vaadata lõike, milles oli filmitud lendavaid jaanimardikaid – toimus pidev liikumine, aga mitte tegevus. Video lavastatud lõikudes esines noor ilus naine (Kõrgema Lavakunsti kooli tudeng **Inga Salurand**). Kahjuks lisandus segajana meediaajastu kontekst: üksiku kaunitari kuju on devalveeritud kõikvõimaliku trääni reklaamiga (naine lehvitab juukseid ja sa mõtled tahtmatult šampoonile...).

Kuna muusika oli, nagu mainisin, tõesti väga tundlik ja rikkalik, hakkas silma see, et tekst ekraanil oli küllaltki kontorlikus (vist *Times*’i) kirjas. Loetavuse mõttes oli see ilmselt hea. Siiski, kui hakata arutlema, millised tähekkujud oleksid võinud selle muusikaga sobida, siis miski peale käsitsi maalitu polekski vist klappinud – tekst ise tuletab ju ka meelde, et see kõik on kunagi kirjutatud pintsliga.

Etendus mõjus kogemusena meelte avanemisest, mis meenutab une ja ärkveloleku vahelist seisundit. Ärkveloleku tunnet hämaruses.